

Neutraliteit in de interviews van het TV-nieuws

Erica Huls

Het onderzoek beschrijft de manieren waarop het Nederlandse standaard-nieuwsprogramma NOS-journaal en het alternatieve PowNews in hun interviews *neutraliteit* praktiseren. Het is gebaseerd op een conceptualisatie van neutraliteit die is ontleend aan de conversatieanalyse en de tekstwetenschap.

Het onderzoek is een meervoudige gevalstudie: het betreft twee afleveringen van nieuwsprogramma's, die samen 46 interviews bevatten. De analyse is gericht op *vraagontwerp, steun en evaluatie*.

De resultaten laten zien dat de nieuwsprogramma's verschillen. Het NOS-journaal presenteert een positie aan het eind van een nieuwsitem bij monde van een geïnterviewde, waarna deze niet wordt voortgezet; in PowNews nemen de presentator, de interviewer en/of een geïnterviewde een positie in vanaf het begin van een nieuwsitem, waarna deze positie wordt voortgezet om tot slot te worden afgesloten met steun.

De discussie evalueert de methode en reflecteert op de maatschappelijke relevantie.

I Inleiding

Neutraliteit is een belangrijk concept in het normatieve kader van de journalistiek (Clayman & Heritage, 2002a; Heritage & Clayman, 2010).¹ Het is een concept met algemeen geaccepteerde kerndimensies - zoals *waarheid, onafhankelijkheid* en *onpartijdigheid* -, die zijn neergelegd in gedragscodes van journalisten (bv. Nederlandse Vereniging van Journalisten, 2008). Journalisten worden volgens de code geacht feitelijk en objectief te zijn; ze horen hun taak belangeloos uit te voeren; en in zaken die een perspectief bevatten, moeten ze de onpartijdigheid dienen door de toepassing van hoor en wederhoor.²

De Nederlandse samenleving is al ettelijke jaren verdeeld over de vraag of de publieke omroep voldoet aan deze norm van neutraliteit (Oremus, 2007; Wind, 2007). De publieke omroep wordt ervan beschuldigd een 'linkse kerk' te zijn (Scholten, Schaper, Ismaili, Welbers, & Ruigrok, 2012, p. 1). De NOS - de grootste en volledig door de overheid gesubsidieerde nieuwsorganisatie in Nederland - blijft niet buiten deze beschuldigingen. Joost Eerdmans (2011) - een voormalig lid van de Tweede Kamer, TV-presentator en programmamaker - stelt bijvoorbeeld: '[...] bij de NOS mag je politieke neutraliteit verwachten. [...] 90% van "Hilversum" stemt links van het midden en neemt die kleur mee naar het werk'. De rechtse partijleider Geert Wilders (2007) vertolkt eenzelfde beschuldiging: 'Zo kijk ik vaak naar het Engelstalige nieuwsuur van Saoedi-

Arabië. Dat is gigantische bagger. Maar het is vaak nog honderd keer beter dan het NOS Journaal'.

Ondanks het langdurige en ernstige karakter van deze beschuldigingen, is het empirisch onderzoek naar deze kwestie lange tijd niet op gang gekomen (Beerekamp, 2010; Benjamin & Keunen, 2010). Beleidsmakers erkennen dat het maken van 'neutraal' nieuws een lastige opgave is. Wat we nodig zouden hebben, is een balans in politieke perspectieven op nieuwsfeiten: *pluriformiteit* is naar voren geschoven als een pijler in het normatieve kader van de Nederlandse publieke omroep (Mediawet, 2013).

In de context van het praktiseren van pluriformiteit heeft het nieuwsprogramma PowNews in september 2010 toegang gekregen tot de zenders van de publieke omroep. PowNews presenteert zichzelf als een op politieke neutraliteit gerichte tegenhanger van het linkse Hilversum: 'Met een sterke mening, maar zonder binding met links of rechts' (Weesie, Bennink, & Zwagerman, 2009, p. 15).

Dit onderzoek houdt verband met deze institutionalisering van een alternatief nieuwsprogramma in de publieke omroep. Het beschrijft en vergelijkt de manieren waarop het Nederlandse 'standaard'-nieuwsprogramma het NOS-journaal en het alternatieve PowNews in een pluriform omroepbestel neutraliteit praktiseren.

Het begrip 'neutraliteit' is wetenschappelijk gesproken een complex begrip dat op veel verschillende manieren is geoperationaliseerd:

- 1) Eén van de manieren waarop de *tekstwetenschap* neutraliteit opvat is als feitelijkheid en 'het ontbreken van evaluatie' (Thompson & Hunston, 2000; Montgomery, 2007).
- 2) De *conversatieanalyse* beschouwt neutraliteit in de context van nieuwsinterviews en redeneert dat interviewers niet in absolute zin neutraal kunnen zijn (Clayman & Heritage, 2002a). 'Neutralisme' - dat wil zeggen georiënteerdheid op neutraliteit - is wel mogelijk. Interviewers zijn neutralistisch wanneer zij in hun rol als vragenstellers proberen te blijven, beweringen die hun meningen verwoorden vermijden en zich onthouden van directe of indirecte steun aan de bewering van de geïnterviewde.
- 3) Centraal in het begrip 'neutraliteit' van *media studies* staat 'het ontbreken van statement bias' (D'Alessio & Allen, 2000). Van statement bias is sprake wanneer journalisten hun eigen meningen in de tekst over een nieuwsonderwerp voegen.
- 4) In *filosofische* concepties van neutraliteit speelt het begrip objectiviteit vaak een rol (Boudana, 2011). Objectiviteit is een maatstaf die waarheid voorop stelt, gedefinieerd als een overeenstemming tussen denken en werkelijkheid. Verder is objectiviteit een 'performance': objectiviteit is iets wat je doet en niet iets dat in absolute zin bestaat.

Vanuit de erkenning dat het onmogelijk is neutraliteit in alle denkbare opzichten te onderzoeken, hebben we, aansluitend bij de conversatieanalyse en de tekstwetenschap en gericht op de vergelijking van het NOS-journaal en PowNews, een keuze gemaakt uit de mogelijkheden die voorhanden waren. Deze keuze wordt in paragraaf 3 verder toegelicht. Het doel van ons onderzoek is empirisch bij te dragen aan de discussie over de neutraliteit van de Nederlandse publieke omroep.

2 Data

Het onderzoek is een meervoudige gevalstudie: twee afleveringen van nieuwsprogramma's van de publieke omroep zijn geanalyseerd – een aflevering van het NOS-journaal en een aflevering van PowNews. Beide afleveringen waren de eerstvolgende na een nieuwsfeit met een hoge nieuwswaarde (Galtung & Ruge, 1965), namelijk de publicatie van de WikiLeaksdocumenten over Nederland op 14 januari 2011. De materiaalverzameling omvat 46 interviews.

2.1 Het NOS-journaal

Het NOS-journaal is sinds 5 januari 1956 in de lucht. De aflevering die wij onderzocht hebben is uitgezonden op 14 januari 2011 van 20.00 uur tot 20.25 uur. De aflevering wordt geopend met kenmerkende grafische en auditieve elementen, als ook met een draaiende wereldbol. De anker presenteert het nieuws, zittend achter een bureau. Zijn of haar stem is 'neutraal', dat wil zeggen niet geassocieerd met een regio of culturele groep in Nederland en ook niet verbonden met politieke of commerciële belangen.

Het NOS-journaal is gericht op neutraliteit en verwoordt haar missie als volgt:

'De NOS stelt zich, als integraal onderdeel van de publieke omroep, tot doel de primaire informatiebron te zijn op het gebied van nieuws, sport en evenementen, zodat de Nederlandse burger beter in staat is te oordelen over ontwikkelingen in de wereld, waardoor hij zijn gedrag beter kan bepalen. De NOS hanteert hierbij de hoogste journalistieke eisen van zorgvuldigheid, betrouwbaarheid, ongebondenheid, pluriformiteit en objectiviteit' (NOS, 2012).

De NOS richt zich tot de Nederlandse burgers. Het NOS-journaal heeft een marktaandeel van 30,7%; het kijktaandeel is 13,3%.³ Wat betreft leeftijd zijn vijf-tigplussers oververtegenwoordigd onder de kijkers, evenals hoger opgeleiden en mannen.

2.2 PowNews

PowNews wordt uitgezonden sinds 6 september 2010. De eerstvolgende en bijgevolg voor onderzoek gekozen aflevering na de publicatie van de WikiLeaks-documenten vond plaats op 17 januari 2011 van 22.05 uur tot 22.25 uur. Op het eerste gezicht opent PowNews net als het NOS-journaal met kenmerkende grafische en auditieve elementen, als ook met een draaiende wereldbol. De draaiende wereldbol wordt echter aan het eind van de tune beplakt met PowNedstickers, een betekenisvolle visuele metafoor.

Het eerste beeld van de studio is vanuit een vogelperspectief en het laat de presentator en de cameraman in actie zien. De presentator staat achter een tafel, zijn handen met daarin een DVD met het PowNed-logo zijn zichtbaar. De stem van de presentator is geassocieerd met Geen Stijl, een stoere en politiek incorrecte weblog, die hij in 2003 oprichtte.

PowNews is gericht op neutraliteit en verwoordt haar missie onder meer met 'PowNews is tegen bevooroordeelde journalistiek' en 'PowNews herstelt de balans in de publieke omroep' (Weesie, et al., 2009).

PowNews richt zich op de netwerkgeneratie. Het heeft een marktaandeel van 6,3% en een kijktaandeel van 2,2%.³ Wat betreft leeftijd is de groep van 20 tot 49 jaar oververtegenwoordigd onder de kijkers, evenals hoger opgeleiden en mannen.

3 Methode

Dit onderzoek is gericht op een eventuele niet-neutraliteit van de nieuwsprogramma's, waarbij we onmogelijk alle aspecten van niet-neutraliteit in de gehele programma's onder de loep konden nemen. Concreet heeft onze analyse betrekking op de interviews en daarbinnen op 1) het vraagontwerp; 2) de steun voor de geïnterviewde; en 3) de evaluatie.

3.1 Vraagontwerp

Niet-neutraliteit kan zich voordoen in de vraagstellingen van de interviewers. We verstaan onder 'vraagstellingen' niet alleen interrogatieve zinnen, maar ook declaratieve zinnen met een vragende intonatie of gevolgd door aanhangselvragen, zinnen die grammaticaal of prosodisch onvolledig zijn, en beweringen over een feit van de geadresseerde of iets in zijn of haar domein, die volgens Labov en Fanshels (1977) regel voor bevestiging als verzoeken om bevestiging functioneren.

We hebben de niet-neutraliteit onderzocht met behulp van twee dimensies uit het VAS (Vraag Analyse Systeem), een meetinstrument voor de analyse van aanvullend vraagontwerp (Clayman, Elliott, Heritage, & McDonald,

2006; Clayman & Heritage, 2002b; Clayman, Heritage, Elliott, & McDonald, 2007): assertiviteit en oppositie.

3.1.1 Assertiviteit

De dimensie 'assertiviteit' heeft betrekking op ja-nee vragen en verwijst naar de mate waarin aspecten van het vraagontwerp verwachtingen over het antwoord uitdrukken. Er zijn twee manieren om de mening van de interviewer in de vraag te laten doorklinken en één van de twee antwoordalternatieven waarschijnlijker te maken. Ten eerste kan het gedaan worden door de vraag vooraf te laten gaan door beweringen ten gunste van één van de antwoordalternatieven. Ten tweede kan het gedaan worden door de vraag in de suggestieve zinsmodus te formuleren (met behulp van *niet*, *toch* en *hè?*), zoals in voorbeeld 1

Voorbeeld 1: Suggestieve zinsmodus (IR=interviewer Jojanneke van den Berge, de geïnterviewde is de linkse partijleider Job Cohen)

IR: → *Is links niet gewoon een beetje uit?*

Verder zijn de assertieve vraagstellingen onderscheiden vanuit het gezichtspunt van de schadelijkheid voor de geïnterviewde. Sommige vragen met een antwoordtendens zijn relatief onschuldig of zelfs gunstig voor hem of haar. Andere vragen met een antwoordtendens, zoals voorbeeld 1, zijn vijandig en schaden de belangen van de geïnterviewde.

3.1.2 Oppositie

De dimensie 'oppositie' heeft betrekking op de mate waarin de interviewer een positie inneemt die tegengesteld is aan die van de geïnterviewde. Van oppositie is sprake wanneer de vraag openlijk kritisch is over de geïnterviewde, zijn of haar partij, affiliatie enzovoort. Interviewers kunnen tegengestelde gezichtspunten uitdrukken in (1) de inleiding van de vraag en (2) in de vraag zelf, zoals in voorbeeld 2.

Voorbeeld 2: Oppositie in de vraag zelf (IR=Jojanneke van den Berge, de geïnterviewde is het linkse Kamerlid Ronald Plasterk)

Plasterk wordt geïnterviewd op een feest dat beoogt de banden tussen linkse politici aan te halen. Het thema van het feest – 'De jaren zeventig'- blijkt uit de kleding die veel mensen – afgezien van de geïnterviewde – dragen.

IR: → *U heeft de verkeerde kleren aan vandaag.*

3.2 Steun

De verwachting dat interviewers neutraal zijn, heeft niet alleen betrekking op hun rol als vragenstellers, maar ook op hun rol als ontvangers van het antwoord: zij gaan door naar de volgende vraag of sluiten een onderwerp af zonder het antwoord van de geïnterviewde te evalueren in termen van *OK* of *Goed* (Ekström, 2001). Hun neutraliteit als ontvangers van antwoorden komt verder tot uitdrukking in het onderdrukken van zogenaamde 'back-channel cues', de propositioneel betrekkelijk lege uitingen zoals *hmhm*, *nee* of *ja*, die tijdens de uiting van de gesprekspartner worden geproduceerd om te signaleren dat de boodschap-tot-zover is begrepen en dat men een geïnteresseerde luisteraar is die graag meer te weten wil komen (Goffman, 1976).

Wij hebben de nieuwsafleveringen onderzocht wat betreft het voorkomen van de hierboven omschreven luistersignalen.

3.3 Evaluatie

Evaluatie maakt een tekst of gesprek levendig en betrokken. 'Evaluatie' is een brede paraplueterm voor uitdrukkingen van de houding, het gezichtspunt of de gevoelens van een spreker/schrijver inzake een referent of onderwerp waarover hij of zij spreekt/schrijft (Thompson & Hunston, 2000). Evaluatie houdt verband met zekerheid en twijfel, met verplichting of wenselijkheid, of met welk waardestelsel dan ook.

Conceptueel bevat evaluatie de aspecten 'vergelijking', 'subjectiviteit' en 'waardering'. Het identificeren van evaluatie is dan een kwestie van het identificeren van de indicatoren van vergelijking, subjectiviteit en sociale waarde. Wij hebben hier een pragmatische weg gekozen door onze indicatoren aan gerespecteerde bronnen te ontleen: Biber en Finegan (1989), Thompson en Hunston (2000), Renkema (1997, 2002), Pomerantz (1986), Foolen (1993) en Montgomery (2007).

Voorbeeld 3: Een nieuwsinterview met kenmerken van 'evaluatie' (PR=presentator Rik van de Westelaken, GE= de geïnterviewde verslaggever in Den Haag Dominique van der Heyde)

Het interview behandelt de reacties van politieke kringen in Den Haag op de publicatie van de WikiLeaks documenten.

PR: *Dominique, nou is nog niet alles bekend, hè? Er wordt nog steeds gelezen. Zijn de politici nou nog bang dat er toch nog spannende onthullingen komen?*

GE: *Nou, ehm, als ze daar bang voor zijn, ehm dan zeggen ze dat natuurlijk niet. Dan wachten ze dat wel even af. Maar er zijn wel politici die er misschien ook nog wel baat bij kunnen hebben dat deze informatie nu open-*

- *baar is. Ehm we zeiden net al: "Alle ballen ehm waren op Bos gericht", ehm, maar Wouter Bos - dat blijkt ook uit de documenten - die heeft juist van meet af aan dus hetzelfde standpunt ingenomen over de verlenging van de missie in Afghanistan, namelijk dat dat wat de Partij van de Arbeid betref niet door kon gaan. Misschien dat sommige mensen in zijn partij daar iets anders over dachten, maar hij heeft van meet af aan gezegd:*
- *"Nee we gaan dat niet doen". Nou, dat is voor een politicus die in het verleden wel beschuldigd is geweest van ehm het veranderen van standpunten, van draaien, is dat ehm natuurlijk ehm goed dat dat nu in de openbaarheid is. Het is voor de Partij van de Arbeid prettig, want het is weer actueel nu met de nieuwe discussie over een nieuwe missie in Afghanistan, waar de Partij van de Arbeid opnieuw tegen is.*

PR: *Dominique van der Heyde.*

Kenmerkend voor onze analysemethode is dat we niet volstaan met een recht-toe-rechtaan analyse van de programma's in termen van de gekozen aspecten, maar dat we ook de noties 'structuur' en 'stem' in de analyse betrekken. We onderzoeken op welke plaats in de structuur van de afleveringen de niet-neutraliteit naar voren komt (in de interviewvragen en/of in de antwoorden, aan het begin of eind van een nieuwsitem c.q. aflevering). Verder zijn we nagegaan wie de niet-neutraliteit een stem geeft: is dat de vertegenwoordiger van de nieuwsorganisatie - de presentator - of is het een andere participant in de constructie van een nieuwsitem, bijvoorbeeld een geïnterviewde deskundige, een ooggetuige of een collega-journalist in het veld?

Vanwege het kleinschalige en exploratieve karakter van het onderzoek is een betrouwbaarheidstoets achterwege gelaten. Wel zijn de beoordelingen van het gespreksmateriaal in de cursus Gespreksanalyse van 2011 voorgelegd aan de studenten, een procedure die de betrouwbaarheid van de beoordelingen heeft verhoogd.

Ook hebben de studenten van de genoemde cursus Gespreksanalyse dit onderzoek met 16 andere afleveringen van het NOS-journaal en evenveel afleveringen van PowNews gerepliceerd. De conclusie van dit onderzoek is in die replicaties niet weersproken, wat bijdraagt aan de externe validiteit van dit onderzoek.

4 Resultaten

4.1 Vraagontwerp

Het NOS-journaal bevat veel antwoorden zonder dat de voorafgaande vraag getoond wordt (19 antwoorden zonder vraag vs. 12 vraag-antwoordsequenties), een praktijk die een relevant deel van de nieuwsproductie – de originele contex-

tuele framing – onzichtbaar maakt (Ekström, 2001). PowNews publiceert de meerderheid van de vragen (17 antwoorden zonder vraag vs. 35 vraag-antwoordsequenties), en laat daarmee zien dat nieuwsproductie handelende personen heeft en perspectief.

Tabel 1 laat de frequentie van de assertieve en oppositionele vraagstellingen per nieuwsprogramma zien.

Tabel 1: Assertiviteit en oppositie per nieuwsprogramma (aantallen)

	NOS-journaal	PowNews
Assertiviteit		
• De vraag vooraf laten gaan door beweringen en argumenten ten gunste van één van de antwoordalternatieven	1	5
• Gebruik van de suggestieve zinsmodus	2	15
• Vragen met een antwoordtendens die schadelijk is voor de geïnterviewde	0	5
Oppositie		
• Opponerende inleiding	0	2
• Oppositie in de vraag zelf	0	2

PowNews scoort in alle opzichten van tabel 1 hoger dan het NOS-journaal.

4.2 Steun

In het NOS-journaal komen luistersignalen die blijk geven van de ontvangst van een antwoord voor. Ze zijn relatief neutraal. In PowNews zijn het uitingen die de geïnterviewde steunen (bv. *Fijn eh heel fijn dat Nederland weer; OK, dank je wel, dank je wel; Ohhohoh, hij neemt hem ook nog mee ook! Heel goed.*)

Luistersignalen van het type 'back-channel cue' komen niet voor in het NOS-journaal; in PowNews vonden we twee gevallen.

4.3 Evaluatie

Evaluatie komt naar voren in de interviews van beide programma's en in het bijzonder in de antwoorden van de geïnterviewden. Tabel 2 geeft een indruk van de gevonden evaluatie. Een uitvoerige tabel met een selectie van de frequent naar voren komende indicatoren van evaluatie, geïllustreerd met voorbeelden, is beschikbaar op de website van de auteur ⁴.

Tabel 2: Frequent voorkomende aspecten van evaluatie en voorbeelden

Indicator	NOS-journaal	PowNews
• Metaforen	<i>Het is zo'n mooi boek en ehm <u>dat</u> raakt een snaar.</i>	<i>Links <u>doet</u> enorm <u>pijn</u>.</i>
• Markering van een persoonlijk gezichtspunt	<i><u>We hopen</u> dat dit 't begin van de democratie is.</i>	<i><u>Ik bedoel</u> eh eh dat kan niet.</i>
• Zelfstandige naamwoorden en werkwoorden die duidelijk evaluatief zijn	<i>Om van een <u>dictatuur</u> naar een <u>democratie</u> te gaan is moeilijk. Dat kost <u>bloed</u>. Er zijn tientallen <u>doden</u> en meer dan duizend <u>gewonden</u>.</i>	<i>Wat een <u>gedoe</u> weer bij eh de recherche.</i>
• Duidelijk evaluatieve bijvoeglijke naamwoorden	<i>Het is voor de Partij van de Arbeid <u>prettig</u>...</i>	<i>Heel erg <u>dom</u>.</i>
• Modaliteit	<i><u>Misschien</u> komen er nog details boven tafel.</i>	<i>Hij speelt gewoon eh <u>lijkt wel</u> de verkeerde wedstrijd.</i>

De indicatoren van evaluatie komen vaak in combinatie met elkaar voor. Bijvoorbeeld:

Het is zo'n mooi boek en ehm dat raakt een snaar. → **evaluatief adjectief** + metafoor.

4.4 Niet-neutraliteit, structuur en stem

In het NOS-journaal vertonen de nieuwsitems aan het einde van de uitzending meer niet-neutraliteit dan die aan het begin. De NOS-journalisten laten de niet-neutrale elementen in interviews halverwege of aan het eind bij monde van een geïnterviewde verschijnen. De interviewers herhalen ze niet en ze gaan er niet op door. De interviewers leggen geïnterviewden zelden woorden in de mond. Voorbeelden 3 en 4 laten niet-neutraliteit in het NOS-journaal zien.

Voorbeeld 4: Niet-neutraliteit, stem gegeven door GE, aan het eind van een nieuwsitem aan het eind van het programma (IR=qua identiteit niet nader aangeduide persoon, GE=acteur Sergio Hasselbaink)

Het interview behandelt de première van Sonny Boy, een op de werkelijkheid gebaseerde film over de discriminatie die de jonge zwarte hoofdpersoon Waldemar – vertolkt door GE – ondervond in Nederland in het begin van de vorige eeuw.

IR: *Kunnen we er nog steeds wat van leren, van het verhaal?*

- GE: *Ja, tuurlijk, zeker.*
IR: *En wat zou dat dan zijn?*
GE: → *Ehm dat mensen wat toleranter moeten zijn met andere mensen. Ehm, dat*
→ *je mensen, andere mensen niet moet aandoen wat je zelf ook niet wil dat*
→ *gebeurt met jezelf, zoals ook in de bijbel staat, zodat ik het quote. En ehm,*
→ *ja, dat was het eigenlijk zo'n beetje.*

In PowNews gaat het anders. Aan het begin van een uitzending, als 'trailer' direct na een kop, kan een pakkend, niet-neutraal citaat van een geïnterviewde verschijnen, zoals in het aan voorbeeld 5b gerelateerde voorbeeld 5a.

Voorbeeld 5a: Kop, direct gevolgd door niet-neutraliteit bij monde van GE (PR=presentator Dominique Weesie, GE=advocaat Bram Moszkowicz)

Het nieuwsitem betreft een fout van de recherche, die in de zaak Wilders is afgereisd naar het buitenland om getuige Hans Jansen te horen, maar de bandopname in het vliegtuig liet liggen. In de zaak Wilders is de rechtse partijleider Geert Wilders aangeklaagd vanwege het beledigen van moslims, haat zaaien en discriminatie; Moszkowicz is Wilders' advocaat.

- PR: *Ondergedoken arabist Hans Jansen doet weer van zich spreken.*
GE: → *Het is knullig, hè, in zo'n zaak – mensen afreizen om meneer Jansen te*
→ *horen -: dat je zoiets in het vliegtuig laat liggen.*

Binnen de nieuwsitems van PowNews zien we dat de niet-neutraliteit aan het begin van een interview, in het midden en aan het eind verschijnt. Niet alleen de geïnterviewde, maar ook de interviewer geeft stem aan deze niet-neutraliteit, zoals in voorbeeld 5b.

Voorbeeld 5b: Niet-neutraliteit aan het begin, in het midden en aan het eind van een interview en stem gegeven door IR en GE (IR=Rutger Castricum, GE=advocaat Bram Moszkowicz)

- Zie voorbeeld 5 voor de contextuele informatie.
IR: → *Meneer Moszkowicz, we eh hebben nogal wat uitglijders gezien in het*
→ *eh proces Wilders. Eh ja, nou vliegt de recherche weer uit de bocht. Is*
→ *het eh is dat ernstig?*
GE: *Ehm, dat kan ik eigenlijk nog niet helemaal overzien, omdat ik niet weet of*
dat eh niet bij derden terecht gekomen is, dus met name voor meneer Jan-
sen vervelend als [dat-
IR: *[Je, u- u bedoelt de opname?*

- GE: *Ja.*
- IR: *Ja.*
- GE: → *Precies, de opname. Het is knullig, hè, in zo'n zaak – mensen afreizen om meneer Jansen te horen -: dat je zoiets in het vliegtuig laat liggen.*
- IR: → *Want eigenlijk, als je het eh bekijkt, dan eh zijn het mensen die voor hun werk, ja die moeten gewoon een simpele boodschap halen en die komen terug en die vergeten die boodschap!*
- GE: → *Ja, nou, of die boodschap zo simpel is, weet ik niet, want Jansen is - zo heb ik begrepen in ieder geval - als getuige onderraagd over de strafklacht die Wilders en ik hebben ingediend tegen meneer Schalken. Dus dat ze eh Jansen daarover onderfragen, is natuurlijk wel eh de lijn van de verwachting, maar je moet het wel even meenemen als je in het vliegtuig bent.*
- IR: *Eh, heeft u eh Geert Wilders hier toevallig ook over gesproken al?*
- GE: *Heel kort, heel even, ja.*
- IR: *Wat vindt hij ervan?*
- GE: → *Eh, hij is 'not amused', zullen we het maar zo zeggen?*

Samengevat luidt de conclusie dat de nieuwsprogramma's van de publieke omroep NOS-journaal en PowNews in hun interviews niet neutraal zijn. Ze verschillen in hun niet-neutraliteit. Het NOS-journaal laat de niet-neutraliteit aan het eind van een nieuwsitem bij monde van een geïnterviewde naar voren komen, waarna deze niet wordt voortgezet; in PowNews nemen de presentator, de interviewer en/of een geïnterviewde positie in vanaf het begin van de uitzending, waarna deze positie wordt voortgezet om tot slot te worden afgesloten met steun.

5 Discussie

Dit onderzoek is kleinschalig. Dat betekent dat de conclusie niet gegeneraliseerd kan worden naar ruimere categorieën zoals het NOS-journaal of PowNews in het algemeen. Dat was ook niet de bedoeling van het onderzoek. Kleinschalig onderzoek zoals hier uitgevoerd, beoogt een patroon uit de data te distilleren. Dit patroon functioneert als eye-opener. Het kan op grotere schaal worden onderzocht. Het analyse-instrument is relatief fijnmazig en gedetailleerd. Dat maakt de analyse arbeidsintensief, maar het vergroot de kans dat het pijnpunt - de niet-neutraliteit - gevonden wordt.

Ons onderzoek is relevant als tegenhanger van grootschalig in de context van de Nederlandse Nieuwsmonitor uitgevoerd onderzoek. Wanneer de nieuwsmonitoronderzoekers concluderen dat de nieuws- en actualiteitenprogramma's in Nederland elkaar niet zoveel ontlopen in politieke kleur en dat er sprake is van 'kluutjesvoetbal rond de politieke middenstip' (Ruigrok, Schaper,

Welbers, Jacobi, & Beek, 2012, p. 3; Scholten, et al., 2012), hebben ze in onze ogen het pijnpunt gemist. Dat grootschalige onderzoek focust op de introductieteksten van de nieuwsitems. Daar vinden de onderzoekers geen grote verschillen, maar hun conclusie was mogelijk tegengesteld geweest wanneer ze de mondeling-interactieve delen onder de loep genomen hadden.

De aanbeveling is dan ook om vervolgonderzoek te richten op het grootschalige corpus van de nieuwsmonitoronderzoekers en daarin met onze methode op zoek te gaan naar niet-neutraliteit. Dat komt de generaliseerbaarheid van kleinschalig onderzoek zoals het onze en de validiteit van grootschalig onderzoek zoals dat van de nieuwsmonitor ten goede.

In de inleiding is gesteld dat PowNews toegang heeft gekregen tot de zenders van de publieke omroep in de context van het praktiseren van pluraliteit: Hilversum zou te links zijn en PowNews moest zorgen voor balans.⁵ PowNews heeft zichzelf inmiddels opgeheven, maar wat heeft het met die balans gedaan? Ons onderzoek laat zien dat PowNews een ander geluid laat horen dan het NOS-journaal, maar in dat geluid dringt zo diep een positie door dat het voor kijkers die min of meer neutraal nieuws verwachten (denk aan bv. de subsidiërende overheid, belastingbetalende burgers met weinig waardering voor PowNews en journalisten) niet erg is dat PowNews verdwijnt. Het als alternatief bedoelde PowNews heeft een imago gekregen van 'rellen om het relen' (Benjamin & Bronzwaer, 2015) en 'hufferjournalistiek' (Maas, 2012). Zelfs de makers van PowNews zijn in hun formule vastgelopen, zoals blijkt uit de woorden van Dominique Weesie, de oprichter en presentator van PowNews: 'Zodra mensen afstuderen op het fenomeen Pownews, word je mainstream' (Benjamin & Bronzwaer, 2015).

Toch heeft PowNews ons belangrijke dingen gebracht. Een kleine verdienste van PowNews is dat het ons heeft laten zien hoe je niet-neutraliteit stelselmatig kunt praktiseren in nieuwsitems-van-kop-tot-staart. De grootste verdienste van PowNews is echter dat het ons heeft laten zien dat ook het NOS-journaal een niet-neutrale staart heeft.

Noten

1. De volgende personen ben ik erkentelijk voor hun bijdrage. Madeleine Munnik zorgde voor de transcripten, Allard Welmers verschaftte kijkcijfers, Martin Montgomery reageerde in een vroege fase op dit onderzoek en de leden van de The Ross Priory Group for Research on Broadcast Talk gaven nuttige suggesties en commentaren. Twee anonieme reviewers van deze VIOT-bundel ben ik dank verschuldigd voor hun zorgvuldige kanttekeningen en hun deskundige aanwijzingen voor verbetering.

2. Een veronderstelling van deze code is dat er één wereld daar - een object- is, die kan worden gekend en beschreven door een subject hier. Deze veronderstelling van een dualiteit tussen subject en object wordt in een aantal kritische studies van de journalistiek als een mythe beschouwd (zie bv. Keeble, 2005).
3. Deze cijfers hebben betrekking op de periode van september 2010 tot februari 2011. Het marktaandeel is het percentage van de tvkijkende populatie dat naar het programma kijkt; het kijkaandeel is het percentage van de populatie dat naar het programma kijkt.
4. www.ericahuls.nl – Onderzoek – Neutrality in broadcast news – Handout with tables and examples – Table 3.
5. In deze discussie speelt de gedachte dat er een werkelijkheid is die kenbaar is en feitelijk beschreven kan worden - mogelijk vanuit verschillende perspectieven - , een rol. Ik ben me ervan bewust dat deze gedachte omstreden is (Van Ginneken, 1996; Keeble, 2005; McNair, 1996).

Transcriptietekens (naar Montgomery, 2007)

- [begin van gelijktijdige spraak
→ duidt de regel aan die centraal staat in de bespreking

Literatuur

- Beerekamp, H. (2010, 9 december). Publieke omroep schuift naar rechts. *NRC Handelsblad*: p. 1.
- Benjamin, J., & Bronzwaer, S. (2015, 29 januari). Soms was het rellen om het rellen. *NRC Handelsblad*, p. C16.
- Benjamin, J., & Keunen, M. (2010, 10 maart). Gekleurd of neutraal nieuws, polarisatie of verspilling. *NRC Handelsblad*, p. 3.
- Biber, D., & Finegan, E. (1989). Styles of stance in English: Lexical and grammatical marking of evidentiality and affect. *Text*, 9(1), 93-124.
- Boudana, S. (2011). A definition of journalistic objectivity as a performance. *Media, Culture & Society*, 33(3), 385-398.
- Clayman, S. E., Elliott, M. N., Heritage, J., & McDonald, L. (2006). Historical trends in questioning presidents 1953-2000. *Presidential Studies Quarterly* 36, 561-583.
- Clayman, S. E., & Heritage, J. (2002a). *The news interview; Journalists and public figures on the air*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Clayman, S. E., & Heritage, J. (2002b). Questioning presidents: Journalistic deference and adversarialness in the press conferences of Eisenhower and Reagan. *Journal of Communication*, 52(4), 749-775.
- Clayman, S. E., Heritage, J., Elliott, M. N., & McDonald, L. L. (2007). When does the watchdog bark? Conditions of aggressive questioning in presidential news conferences. *American Sociological Review*, 72(1), 23-41.

- D'Alessio, D., & Allen, M. (2000). Media bias in presidential elections. *Journal of Communication, 50*(4), 133-156.
- Eerdmans, J. (2011, 23 november). De publieke omroep kan niet alleen van links zijn. Geraadpleegd op 23 maart 2015, <http://www.joost-eerdmans.nl/asp/invado.asp?var=&id=1613&t=show&zoek1=De%20publieke%20omroep&subvar=793>.
- Ekström, M. (2001). Politicians interviewed on television news. *Discourse & Society, 12*(5), 563-584.
- Foolen, A. (1993). *De betekenis van partikels; Een dokumentatie van de stand van het onderzoek met bijzondere aandacht voor 'maar'* (Proefschrift Radboud Universiteit Nijmegen). Nijmegen: Universitair Publikatiebureau KUN.
- Galtung, J., & Ruge, M.H. (1965). The structure of foreign news: The presentation of the Congo, Cuba and Cyprus crises in four Norwegian newspapers. *Journal of Peace Research, 2*(1), 64-90.
- Ginneken, J. van (1996). *De schepping van de wereld in het nieuws: De 101 vertekeningen die elk 1 procent verschil maken*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Goffman, E. (1976). Replies and responses. *Language in Society, 5*(3), 257-313.
- Heritage, J., & Clayman, S. (2010). *Talk in action; Interaction, identities, and institutions*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Keeble, R. (2005). Journalism ethics: towards an Orwellian critique? In S. Allan (Red.), *Journalism: Critical issues* (pp. 54-66). Maidenhead Berkshire: Open University Press.
- Labov, W., & Fanshel, D. (1977). *Therapeutic discourse: Psychotherapy as conversation*. New York: Academic Press.
- Maas, J. (2012, 3 april). Fuck fatsoen. Over de rol en functie van hufterjournalistiek. *VPRO-gids, 20-22*.
- McNair, B. (1996). *News and journalism in the UK*. Londen: Routledge.
- Mediawet. (2013). Artikel 2.1 sub 2a en 2b. Geraadpleegd op 28 maart 2015, http://wetten.overheid.nl/BWBR0025028/Hoofdstuk2/Titel21/Artikel21/geldigheidsdatum_28-03-2015.
- Montgomery, M. (2007). *The discourse of broadcast news; A linguistic approach*. Londen en New York: Routledge.
- Nederlandse Vereniging van Journalisten (2008). Code voor de journalistiek. Geraadpleegd op 23 maart 2015, <https://www.nvj.nl/wat-wij-doen/dossiers/ethiek/code-voor-de-journalistiek>.
- NOS. (2012). Over de NOS; Missie. Geraadpleegd op 28 maart 2015, <http://over.nos.nl/organisatie/taken-visie>.
- Oremus, F. (2007, 11 mei). Geert Wilders: Journalisten zijn angsthazen. *De Journalist*. Geraadpleegd op 17 augustus 2015, <https://www.villamedia.nl/journalist/n/-2007.09.wilders.shtm>.
- Pomerantz, A. (1986). Extreme Case Formulations: A way of legitimizing claims. *Human Studies, 9*, 219-229.
- Renkema, J. (1997). Geintensiveerd taalgebruik: Een analyseschema. In H. v. d. Bergh (Red.), *Taalgebruik ontrafeld* (pp. 495-504). Dordrecht: Foris Publications.

- Renkema, J. (2002). *Schrijfwijzer*. 's-Gravenhage: Sdu.
- Ruigrok, N., Schaper, J., Welbers, K., Jacobi, C., & Beek, P. v. d. (2012). Nieuws en Actualiteiten 2011: Diversiteit & pluriformiteit in Medialand? Onderzoeksrapport Nederlandse Nieuwsmonitor. Geraadpleegd op 15 augustus 2015. <http://youcantbewhatyoucantsee.com/wp-content/uploads/-2013/07/NM-Nieuws-en-Actualiteiten-2011-Diversiteit-pluriformiteit-in-Medialand.pdf>.
- Scholten, O., Schaper, J., Ismaili, N., Welbers, K., & Ruigrok, N. (2011). Nieuws & Actualiteiten op televisie: Pluriformiteit rond de middenstip. Onderzoeksrapport Nederlandse Nieuwsmonitor. Gedownload op 10 januari 2012. http://www.nieuwsmonitor.net/d/94/actualiteiten_pdf.
- Thompson, G., & Hunston, S. (Red.). (2000). *Evaluation in text: Authorial stance and the construction of discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- Weesie, D., Bennink, J., & Zwagerman, M. (2009). PowNed beleidsplan: PowNed brengt de mediarevolutie naar Hilversum. Geraadpleegd op 28 maart 2015. <http://www.powned.tv/overpowned/beleidsplan.html>.
- Wilders, G. (2007, 12 december). Wilders spreekt: Ik capituleer niet. *HP/De Tijd*. Geraadpleegd op 17 augustus 2015. <http://www.pvv.nl/index.php/in-de-media/interviews/37-wilders-spreekt-ik-capituleer-niet-interview-hpde-tijd.html>.
- Wind, M. (2007, 24 november). Publieke Omroep/ Het blijft kleven, dat linkse imago. *Trouw*. Geraadpleegd op 17 augustus 2015. <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/-Nieuws/article/detail/1362217/2007/11/24/Publieke-Omroep-Het-blijft-kleven-dat-linkse-imago.dhtml>.